

MO^{*} paper 123

CCo Public Domain

Tijd voor een New Deal die de EU sociaal en fair maakt

Emiel Vervliet

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO*papers** worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Emiel Vervliet is hoofdredacteur van **MO*papers**. Deze paper werd geschreven op suggestie van het ACV. De auteur dankt Renaat Hanssens en Chris Serroyen voor hun commentaren.

Redactieraad **MO*papers**: Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (**MO***), Gijs Justaert (Wereldsolidariteit), Emiel Vervliet (hoofdredactie **MO*papers**).

Informatie: mopaper@mo.be of **MO*paper**, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine **MO***, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief **eMO*** (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw **MO*** lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

INLEIDING

De Europese verkiezingen van 26 mei 2019 zijn volgens waarnemers de belangrijkste sinds de eerste rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement in 1979. Tegelijk wordt gevreesd voor de laagste opkomst ooit, terwijl het aantal stemmen voor partijen met extreme standpunten nooit eerder zo hoog zal zijn geweest. Guy Verhofstadt, Donald Tusk, Jean Claude Juncker en andere Europese leiders lanceren plechtige oproepen waarin ze de grote woorden niet schuwen. De brief van Emmanuel Macron aan de Burgers van Europa, gepubliceerd in 22 talen in de kranten van 28 landen, eindigt met drie grote prioriteiten: vrijheid, bescherming en vooruitgang. Dat wij onze democratie moeten verdedigen, zal voor een meerderheid van de Europeanen weinig twijfel laten, net zomin als de oproep om de buitengrenzen veilig te stellen. Maar als het woord bescherming valt, zullen velen zich afvragen wat wij van Europa kunnen verwachten als het over de bescherming van onze werkgelegenheid, inkomens en sociale rechten gaat. Hoe kan de Europese burger overtuigd worden van het nut en de noodzaak van de Europese Unie?

In *Sociaal Europa en de wereld van het werk in verandering: voor rechten, regels en resultaten* (De Gids op Maatschappelijk Gebied, november 2018) schrijven Luc Cortebecq en Chris Serroyen: “Het vertrouwensherstel zal moeten gebeuren door minder economische orthodoxie en meer evenwicht in het macro-economische en budgettaire toezicht. Maar dat zal niet volstaan.

Wil Europa de harten opnieuw veroveren, dan zal het ook tastbare vooruitgang moeten voorleggen op het vlak van sociale rechten en regels, en met sociale doelstellingen die even hard zijn als de economische en budgettaire doelstellingen”.

Het klopt dat de economische en budgettaire discipline sinds 2015 op een minder rigide manier wordt nagestreefd. Maar het is niet genoeg en veel te laat. Daarom beginnen we met een kritische bespreking van de geschiedenis van het Europees toezicht op het begrotingsbeleid en het macro-economisch beleid van de lidstaten, vanaf het Verdrag van Maastricht van 1992 met 3% maximum begrotingstekort en 60% maximum overheidsschuld tot het ‘Europees semester’ en het fameuze Six-pack van vandaag.

Met het oog op de reusachtige investeringen die nodig zijn om de overgang naar een klimaatneutrale economie en samenleving te maken – om maar één uitdaging te vernoemen – is het tijd om opnieuw andere visies op de overheidsfinanciën onder de aandacht te brengen, zoals de goede oude ‘gulden regel’ voor overheidsinvesteringen. De Europese Pijler van Sociale Rechten, die in november 2017 werd goedgekeurd, moet even zwaar gaan wegen in het toezicht op de lidstaten als macro-economische en budgettaire indicatoren. En daarnaast moet er concrete vooruitgang komen in domeinen die er toe doen voor de Europeanen.

KORT OVERZICHT VAN HET EUROPEES TOEZICHT OP DE BEGROTINGEN VAN DE LIDSTATEN

HET VERDRAG VAN MAASTRICHT

Het kan geen kwaad even de geschiedenis in te duiken en de grote lijnen van het ontstaan van het Europees toezicht op de begrotingen van de lidstaten in herinnering te brengen. In 1992 werd het zogenaamde Verdrag van Maastricht ondertekend, voluit het Verdrag betreffende de Europese Unie. Met de ondertekening gaven de lidstaten een deel van hun soevereiniteit op, kreeg het Europees Parlement (beperkte) wetgevende macht en werd de euro ingevoerd als gezamenlijke munt.

In de paragraaf over de economische en monetaire unie voerde het Verdrag het principe van convergentie in. Dat wil zeggen dat de lidstaten hun economisch en monetair beleid meer op elkaar afstemmen. Het voorzag ook de oprichting op 1 januari 1994 van een Europees Monetair Instituut, de basis voor de oprichting van de Europese Centrale Bank in 1998, en de vorming van een Monetaire Unie met één Europese munt vanaf 1999. Om de euro te mogen invoeren, moesten de lidstaten

voldoen aan een aantal criteria. De inflatie, de rentetarieven en de wisselkoers van de nationale munt mochten niet te veel afwijken van het gemiddelde van de sterkste landen, maar die bepalingen verloren hun betekenis eenmaal de euro was ingevoerd. Van groter belang waren de criteria met betrekking tot de begrotingstekorten en de openbare schuld. Het jaarlijkse begrotingstekort mocht niet groter zijn dan 3% van het Bruto Binnenlands Product en de overheidsschuld mocht de 60% niet overschrijden. Die criteria werden flexibel toegepast – anders had België nooit de euro mogen invoeren – maar ze zijn tot en met vandaag fundamentele elementen in het toezicht op het economisch en budgettair beleid van de lidstaten.

Belangrijk! Het sociaal beleid werd ondergebracht in een Sociaal Protocol dat bij het Unieverdrag werd gevoegd. De lidstaten zouden verder vorm geven aan het sociaal beleid door gebruik te maken van de instellingen en procedures van de EU. Maar een Protocol heeft niet dezelfde juridische waarde als een Verdrag en bovendien kunnen landen verklaren zich niet te laten binden door zo'n Protocol. Tot vandaag is nog altijd strijd nodig voor de gelijkwaardigheid van het sociaal en economisch beleid in Europa.

HET STABILITEITS- EN GROEIPACT VAN 1997

Het Stabiliteits- en Groeipact werkte het principe dat begrotingen op middellange termijn in evenwicht moeten zijn of een overschot moeten vertonen, verder uit. De 3% en de 60% werden uiteraard bevestigd en daarnaast werden de principes van het toezicht op begroting en economisch beleid en van sancties bij buitensporige tekorten vastgelegd. Dat ging als volgt. De lidstaten van de eurozone moeten stabiliteitsprogramma's indienen. In die jaarlijks te actualiseren programma's stippelen de landen het pad uit dat zij zullen volgen om op middellange termijn te komen tot een begroting in evenwicht. De Europese Commissie evalueert die programma's en formuleert aanbevelingen aan de Europese Raad. Als vastgesteld wordt dat de begrotingssituatie aanzienlijk afwijkt van de doelstelling, zal de Raad een (niet-openbare) aanbeveling aan de lidstaat richten om een buitensporig tekort te vermijden. Als de tekorten blijven bestaan, kan de aanbeveling openbaar worden gemaakt en kan zelfs een boete worden opgelegd.

De boeteprocedure zou als volgt verlopen. In een eerste fase moet de lidstaat 0,2% van het BBP in bewaring geven bij de Europese Commissie. De rente op dat deposito wordt verdeeld onder de lidstaten die geen buitensporig tekort hebben. Als het buitensporig tekort twee jaar na die eerste sanctie nog altijd bestaat, wordt het deposito omgezet in een boete, die opnieuw wordt verdeeld onder lidstaten zonder tekort. In de praktijk zijn nooit boetes opgelegd, niet in het minst omdat ook grotere landen als Frankrijk en Duitsland tegen de regels zondigden. In 2005 werden de regels enigszins gewijzigd. Lidstaten kregen meer tijd om maatregelen te nemen, de definitie van een economische recessie (negatieve groei gedurende minstens twee kwartalen) werd aangepast en er zou meer rekening worden gehouden met structurele hervormingen die het tekort op korte tijd wellicht nog laten groeien, maar op langere termijn een positieve invloed hebben op de begroting.

HET EUROPEES SEMESTER EN HET SIXPACK

Het Europees semester werd in 2011 ingesteld en vormt het tijds kader waarbinnen de Europese Commissie de economische ontwikkelingen in de lidstaten in de gaten houdt. Dit gaat verder dan het Stabiliteits- en Groeipact uit 1997, dat enkel gericht was op de overheidsfinanciën. Het *Sixpack* trad in werking in december 2011 en is een geheel van zes regels; met onder andere een fel omstreden bepaling over automatische sancties tegen lidstaten die zich niet aan de begrotingsregels houden. Wat later kwam daar nog eens een *Twopack* bij. Het toezicht op het beleid van de lidstaten betreft enerzijds de begrotingsdiscipline en anderzijds het beleid tot het voorkomen en remediëren van macro-economische onevenwichten.

HET EUROPEES SEMESTER

Het Europees semester gaat van start wanneer de lidstaten eind oktober hun begroting voor het volgende jaar indienen bij de Europese Commissie. Die begroting moet natuurlijk voldoen aan het Stabiliteits- en Groeipact en gekaderd zijn in ruimere documenten die de lidstaten moeten voorleggen: begrotingsdoelstellingen op middellange termijn en een jaarlijks stabiliteitsprogramma.

Dan begint een Europese fase waarin van november tot en met

februari de situatie van de eurozone in haar geheel wordt geanalyseerd. De Commissie stelt haar jaarlijkse groeianalyse vast en bepaalt prioriteiten voor het komende jaar. In die fase publiceert de Commissie ook een waarschuwingsmechanismeverslag, waarin ze de vinger legt op belangrijke macro-economische onevenwichtigheden in bepaalde lidstaten – zie kader. Die fase eindigt met de publicatie van aanbevelingen voor de eurozone.

Scorebord met indicatoren van macro-economische onevenwichten

1. Externe onevenwichten en verlies van concurrentievermogen
 - Saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans (in essentie het saldo van de handel in goederen en diensten en het saldo van transfers van inkomen uit arbeid en kapitaal)
 - Internationale investeringspositie (verschil tussen de waarde van de Belgische investeringen in het buitenland en de buitenlandse investeringen in België)
 - Wijzigingen in de wisselkoers tegenover de handelspartners (42 landen in ons geval)
 - Evolutie van het aandeel in de wereldhandel
 - Evolutie van de arbeidskosten
2. Interne onevenwichten
 - Evolutie van de index van de woningprijzen
 - Evolutie van de kredietverlening aan de privésector
 - Schulden van de privésector (in procent van het bbp)
 - Bruto overheidsschuld
 - Werkloosheidsgraad
 - Totale verplichtingen van de financiële sector
3. Werkgelegenheid
 - Activiteitsgraad van de bevolking tussen 15 en 64 jaar
 - Langdurige werkloosheid (percentage bij actieve bevolking 15-64 jaar)
 - Werkloosheidsgraad bij jongeren (15-24 jaar)

Voor elke indicator worden kwantitatieve minima of maxima vastgelegd.

Eind februari begint een nieuwe nationale fase, wanneer de Commissie een landenrapport voor elke lidstaat publiceert. Die rapporten zijn belangrijk, want ze vormen de basis voor de aanbevelingen die later zullen volgen. De belangrijkste elementen die in het rapport aan bod komen, zijn:

- Overheidsfinanciën: het begrotingstekort en de overheidsschuld
- De financiële sector: de schuldenpositie van de bedrijven en van de gezinnen, in het bijzonder de woningmarkt (hypothecaire schulden)
- Het concurrentievermogen in een aantal sectoren van de economie en in de economie in haar geheel: verbruik van energie en grondstoffen, transport, ICT
- De arbeidsmarkt, vooral met het oog op flexibiliteit en mobiliteit, de evolutie van de loonkosten en de werkloosheid, de verhouding tussen werkenden en niet-werkenden
- Onderwijs: opleidingsniveau en aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt
- Openbaar bestuur, met name de druk van administratieve verplichtingen en de kwaliteit van het rechtssysteem

Tegen eind april moet elke lidstaat een hervormingsprogramma voorleggen waarin hij uitlegt welke maatregelen de overheden hebben genomen om de aanbevelingen van het vorige jaar op te volgen.

Eind mei formuleert de Europese Raad, op basis van een voorstel van de Commissie, voor elke lidstaat nieuwe specifieke aanbevelingen voor de komende twaalf tot achttien maanden.

WAT MOET BELGIË DOEN?

Op 23 mei 2018 keurde de Europese Raad de aanbevelingen voor ons land voor 2018-2019 goed. België behoort niet tot de landen die worden onderworpen aan een diepgaande evaluatie in het kader van het alarmmechanisme, maar blijft door zijn hoge overheidsschuld wel prominent op de radar. De onderstaande kadertekst geeft weer wat we moeten doen, onder het kader geven we een toelichting bij het economenjargon in punt 1.

“De Raad heeft het stabiliteitsprogramma onderzocht en zijn advies samengevat in de onderstaande aanbeveling. De Raad beveelt aan dat België in 2018 en 2019 de volgende actie onderneemt:

1. Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2019 niet hoger ligt dan 1,8%, wat neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6% van het bbp. Meevallers gebruiken om de overheidsschuldquote versneld te verminderen. De beoogde pensioenhervormingen voortzetten en de voorspelde stijging van de uitgaven voor langdurige zorg beheersen. De volledige uitvoering van het samenwerkingsakkoord van 2013 tot coördinatie van het begrotingsbeleid van alle overheidsniveaus voortzetten. De efficiëntie en samenstelling van de overheidsuitgaven op alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor overheidsinvesteringen, met name door uitgaventoetsingen uit te voeren.
2. De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, mensen met een migratieachtergrond en oudere werknemers. De hervormingen op het gebied van onderwijs en opleiding voortzetten, onder meer door kansgelijkheid te bevorderen en het percentage afgestudeerden in wetenschappen, technologie, ingenieurswetenschappen en wiskunde te verhogen.
3. De regelgevende en administratieve druk verminderen

om ondernemerschap te stimuleren en de concurrentie in de dienstensector, met name de detailhandel, de bouw en de professionele diensten, te vergroten. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken, met name via investeringen in nieuwe of bestaande vervoersinfrastructuur en sterkere prikkels om gebruik te maken van collectief vervoer en vervoer met lage emissies.

De enige becijferde actie heeft betrekking op de overheidsuitgaven. De netto primaire overheidsuitgaven zijn alle uitgaven (van alle overheden) maar zonder rentelasten; die uitgaven mogen met niet meer dan 1,8% stijgen. Het gaat om de nominale stijging van de uitgaven, dus inclusief het effect van de inflatie. De inkomsten van de overheid zullen met meer dan 1,8% stijgen, voor een deel door de inflatie en voor een ander deel door de economische groei. Het verschil tussen inkomsten en uitgaven moet dienen om de overheidsschuld te verkleinen. Dat is die jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6% van het bbp.

Indien er meevallers zouden zijn, moeten die gebruikt worden om de overheidsschuld versneld te verminderen. We kunnen dus nog niet beginnen dromen van investeringen in de ecologische transitie. De laatste zin van punt 1 is ook niet geheel onschuldig. Ruimte creëren voor investeringen door uitgaventoetsingen door te voeren, betekent dat nieuwe overheidsinvesteringen enkel mogelijk zijn door bestaande uitgaven te beperken.

BESPAREN OM TE GROEIEN? OF WAREN ER OOK ANDERE MOTIEVEN?

» Het Europees begrotingstoezicht beperkt sterk de ruimte voor de lidstaten om een aangepast sociaaleconomisch beleid te voeren. Het is waar dat de Commissie sinds 2015 wat meer flexibiliteit toelaat, wellicht in het besef dat te strakke budgettaire normen de zwakke economische groei onderuithalen. Maar tegelijk moeten we erop wijzen dat de flexibiliteit beperkt is als het om investeringen gaat.

Er wordt ook niet meer alleen gekeken naar landen met tekorten, maar in voorzichtige termen ook naar landen met over-

schotten zoals Duitsland. Dat land heeft een overschot op zijn begroting (en weigert te investeren, hoewel er gigantische noden zijn op het vlak van infrastructuur) en als exportkampioen ook grote overschotten in zijn buitenlandse handel. Maar het gebruikt die gunstige positie niet om meer te investeren en de lonen te laten stijgen – maatregelen die een positief effect zouden hebben op de andere Europese economieën, omdat die meer aan Duitsland zullen verkopen als de economie daar wat beter gaat. En dat brengt ons bij de kritiek op de ideologie achter het Europees begrotingsbeleid.

EEN EENZIDIG ANTWOORD OP DE CRISIS VAN DE JAREN 1970

Tijdens de crisis van de jaren 1970 kwamen veel beleidsmakers en economen tot de conclusie dat het verhogen van de overheidsuitgaven niet meer werkte om een groeivertraging of een economische crisis te bestrijden. Die bekende (Keynesiaanse) antwoorden waren gebaseerd op de overtuiging dat, wanneer de totale vraag in een economie daalde door een daling van de investeringen of de uitvoer, de overheid moest tussenkomen door een (tijdelijke) stijging van de uitgaven en/of een daling van de rentevoeten. De critici hadden natuurlijk een punt met hun stelling dat geen enkele economie strafeloos budgettaire en handelstekorten kan blijven opstapelen – behalve de Amerikaanse, zo lijkt het tot nu toe.

Na een overgangperiode van aanmodderen kreeg het beleid in de jaren 1980 steeds meer neoliberale trekjes: een voorkeur voor markten boven regeringen, economische prikkels boven sociale en culturele normen en privéondernemerschap boven collectieve of gemeenschapsactie. Vertaald in concrete beleidsmaatregelen op budgettair en economisch vlak werd dat: besparen, dereguleren en privatiseren. Besparen om de overheidsfinanciën weer in evenwicht te brengen, dereguleren en privatiseren om het concurrentievermogen van de economie te vergroten. Dat beleid werd in veel verschillende gradaties en mengvormen toegepast.

In 1991 bedroegen de rentelasten op de schuld in ons land 10% van het bbp en de besparingen in het tijdvak-Dehaene (de jaren 1990) waren zware kost – al argumenteerde André Decoster van KULeuven onlangs nog dat er tenminste een poging werd gedaan om de zwaksten te sparen. Het Stabiliteits- en Groeipact van 1997 is een institutionele vertaling van die trend. Er werden nieuwe begrippen gelanceerd zoals ‘fiscale consolidatie’ en ‘expansionistische vermindering van de begroting’. Er werd beweerd dat het beperken van de overheidstekorten door besparingen slechts een beperkte invloed zou hebben op output en werkgelegenheid. Besparingen zouden zelfs het bruto binnenlands product doen stijgen, omdat investeerders opnieuw gaan investeren als ze eenmaal over-

tuigd zijn dat het beleid zal leiden tot gezonde overheidsfinanciën. Kortom: omdat de overheid minder leent, komen er middelen vrij voor investeringen door de privésector en krijgen we op middellange termijn weer groei en meer werkgelegenheid.

De theorie werd evenwel ingehaald door de realiteit, want de netto-investeringen bleken weinig of niet toe te nemen. En door de lagere groei en de werkloosheid daalden de overheidsstekorten en de schuld niet of niet snel genoeg. Lagere groei betekent immers minder belastinginkomsten voor de overheid en meer uitgaven voor de werkloosheid. De economen hadden het negatieve effect van de besparingen op de economische activiteit onderschat. Enkele jaren geleden werd dat zelfs bevestigd door het IMF. Daar komt nog bij dat de slakkengang van de economie in de hand werd gewerkt door een beleid van loonmatiging en soms loondaling – zie de volgende paragraaf.

Hadden de verdedigers van besparen-om-te-groeien echt de bedoeling om de economie nieuw leven in te blazen? Of was het eerder de bedoeling om te komen tot een herverdeling van het nationaal inkomen ten voordele van de productiefactor kapitaal? In alle Europese economieën daalde het aandeel van de lonen in het Netto Nationaal Inkomen. De vragen ‘Wie betaalt?’ en ‘Wie gaat vooruit?’ en ‘Hoe eerlijk is de verdeling van kosten en baten van het beleid?’ werden niet of zeker veel te weinig gesteld.

LONEN MATIGEN OM DE ECONOMIE COMPETITIEVER TE MAKEN

Vóór de Grote Recessie (de financiële crisis van 2008 en daarna) stegen de nominale lonen in de landen van de eurozone elk jaar gemiddeld met 3 tot 3,5%. Nominaal betekent: stijging door aanpassing aan de inflatie plus een reële stijging boven de inflatie. Maar vanaf 2011 daalde dat percentage tot nauwelijks 1%. Volgens een recente studie van het Europees Vakbondsinstituut zijn de reële lonen in België tussen 2009 en 2018 helemaal niet gestegen.

Hoe kwam dat? Een deel van de verklaring ligt in de crisis en de werkloosheid zelf, omdat die de onderhandelingspositie

van de vakbonden verzwakten. Maar dat was niet alles. Sleutelfiguren in het beleid reageerden op de crisis door alle nadruk te leggen op het concurrentievermogen van de economie. Een competitieve economie zou nieuwe uitvoermarkten aanboren en daardoor banen creëren. Omdat de landen van de eurozone hun competitiviteit niet meer kunnen herstellen door hun munt in waarde te laten zakken, kwamen de lonen in het vizier en werd het begrip ‘loondevaluatie’ uitgevonden. “Dit proces voltrok zich eerst in de economieën die letterlijk met de rug tegen de muur stonden omdat de financiële markten weigerden hun geld te verstrekken. Om toegang te krijgen tot die financiële *bail-outs* van Europa en het IMF namen Griekenland, Portugal, Spanje, Letland en Roemenië de meest agressieve maatregelen. De lonen werden gewoon bevroren en er werd gesnoeid in de minimumlonen en de lonen bij de overheid en individuele bedrijven kregen de macht om de lonen die op sectorniveau waren overlegd, te ondermijnen.” (Ronald Janssen, *Loonstijgingen zijn een + voor de economie*, De Gids op Maatschappelijk Gebied, december 2017). België werd verplicht de loonmatiging in Duitsland te volgen. Slechts vanaf 2015 en mede onder druk van de Europese Commissie, het IMF en de OESO begonnen de Duitse lonen aan een inhaalbeweging voor de matiging uit het verleden.

Het lijkt evident dat een loonmatiging en eventueel een loondaling nodig zijn om een economie weer concurrentieel te maken, maar dat klopt niet of hoogstens voor een deel. Om te beginnen bepalen de lonen het verbruik van de gezinnen en dat vormt het voornaamste deel van de nationale bestedingen (de andere zijn het overheidsverbruik, de investeringen en het saldo van uitvoer min invoer). Als de lonen dus niet meer stijgen of zelfs moeten dalen, gaan de binnenlandse bestedingen

(dat is de totale vraag) ook niet meer omhoog en hebben de ondernemingen weinig reden om te investeren. De logica werkt ook in de omgekeerde richting: als de lonen in een of enkele bedrijven stijgen, zal dat niet veel effect hebben op de totale vraag; bij een veralgemeende loonstijging gaat de totale vraag weer omhoog en zullen de bedrijven volgen met een stijgende productie en meer werkgelegenheid.

Kan een loonmatiging dan de internationale positie van een land verbeteren? Ja, als het om een relatief klein land gaat en als de omringende landen (waar meestal de belangrijkste buitenlandse klanten gevestigd zijn) niet proberen hetzelfde te doen. Maar omdat de verschillende landen in de eurozone vooral handel drijven met andere eurolanden en ze allemaal proberen om de competitiviteit van hun uitvoer te verhogen, heeft de veralgemeende loonmatiging weinig of niet bijgedragen tot de economische heropleving.

We besluiten deze paragraaf met een citaat van Vitor Constancio, de Portugese vicevoorzitter van de Europese Centrale Bank, die vorig jaar met pensioen ging: “De eurolanden hebben zich zoals Odysseus aan de mast van de monetaire unie gebonden om de stormen te doorstaan, op weg naar een rustiger en voorspoediger bestemming”. Maar zo voorspoedig werden de tijden niet. Door de eenzijdige en overdreven nadruk op de beperking van de overheidsuitgaven en het herstel van het concurrentievermogen van de bedrijven is de economie van de eurozone als het ware in een langdurige winterslaap geraakt. Jaren van lage groei, weinig of geen stijging van de koopkracht of zelfs een daling – voor heel veel Europese burgers waren er weinig redenen tot optimisme. Misschien waren de touwen wel te strak aangesnoerd, zodat het bloed niet meer kon stromen!

EEN REALISTISCH MAAR TOCH HOOPGEVEND VOORUITZICHT

Ik heb de beginparagrafen van het artikel van Luc Cortebeek en Chris Serroyen in de Gids op Maatschappelijke Gebied (zie het begin van deze paper) goed gelezen en kan niet anders dan met overtuiging ermee instemmen. Zij waarschuwen voor onrealistische verwachtingen ten aanzien van Europa. De EU is dikwijls het scherm geweest waarop landen of regio's hun eigen verantwoordelijkheid en falen weg projecteren. Maar de EU kan ook het scherm zijn waarop tomeloze ambities worden geprojecteerd, met voorspelbaar falen tot gevolg en dat biedt een voedingsbodem voor anti-Europees populisme. Het komt er dus op aan niet te veel te verwachten, maar toch genoeg substantie over te houden.

In dit laatste deel van de paper formuleer ik enkele terreinen waarop het beleid in de EU de volgende vijf jaar substantiële vooruitgang kan en moet maken. Ik blijf daarbij in grote mate op het terrein van groei, economisch beleid en begrotingstoezicht, wel wetende dat er nog andere grote uitdagingen zijn waarvoor we ook Europese antwoorden moeten formuleren: een gemeenschappelijke strategie voor de verschillende migratiestromen en een groot en genereus ontwikkelingsplan voor Afrika, de transitie naar een duurzame economie, om slechts die te noemen. Maar ik denk dat een Europese Unie die de economische slakkengang achter zich kan laten, die andere uitdagingen met meer vertrouwen en zelfzekerheid kan aanpakken.

WEG MET DE ZWARTE NUL - EEN GROEIBEVORDEREND BEGROTINGSTOEZICHT

Waarschijnlijk zullen het Stabiliteits- en Groeipact van 1997 en het Europees semester aan het Schumanplein in Brussel niet vlug bij het te recyclen afval terechtkomen. Enkele generaties politici hebben er veel politiek kapitaal in geïnvesteerd en het zou een groot gezichtsverlies betekenen om die principes af te zweren. Daarenboven valt er wel wat te zeggen voor meer convergentie in het economisch en sociaal beleid van de lidstaten, maar dan een convergentie in positieve zin. Er is geen probleem met gezonde overheidsfinanciën, maar wel met de manier waarop die worden nagestreefd: alleen door sanering

aan de uitgavenkant, maar niet voor fiscale of parafiscale uitgaven die de ondernemingen en de hoge inkomens ten goede komen.

Er is ook geen probleem met de begrippen van een houdbare schuld (60%) en een structureel tekort dat toelaatbaar is om op het niveau van een houdbare schuld te blijven. Maar die begrippen moeten aangepast zijn aan de tijd. De 60% was verantwoord in een tijd dat de nominale groei 5% (reële groei plus inflatie) bedroeg. In zo'n situatie evolueert de overheidsschuld zelfs met een jaarlijks tekort van minder dan 3% langzaam naar de 60%, omdat de overheidsinkomsten met meer dan 3% toenemen. Vandaag stijgen de nominale overheidsinkomsten niet meer met 5% per jaar en zou de grens voor de overheidsschuld op 80% en voor het structureel tekort op 1% moeten liggen. Op die manier zou een zee van budgettaire ruimte vrijkomen voor landen met een beperkte schuld, zeker bij toepassing van de gouden regel voor investeringen (zie verder).

De contraproductieve rem op de overheidsinvesteringen en de groei moet losser worden gemaakt door grotere begrotingstekorten toe te staan. Niet alleen economen als Varoufakis en Piketty pleiten daarvoor. In de *Financial Times* schrijft Martin Wolf, hoofd-econoom van de krant en absoluut geen budgettaire losbol, dat de regeringen van de eurozone meer begrotingsruimte moeten krijgen om publiek-private investeringen in infrastructuur en nieuwe energiesystemen mogelijk te maken. *The Economist* van 16 maart 2019 noemt grotere overheidstekorten in de eurozone een vorm van zelfverdediging: "Eindelijk maken de regeringen hun fiscale broeksriem wat losser... maar nog niet genoeg."

In Duitsland laat de regering zich voor haar economisch beleid adviseren door een raad van vijf deskundigen. Die komen uit verschillende domeinen van het maatschappelijk leven, uit werkgeversorganisaties, vakbonden universiteiten. Verschillende leden van die raad pleiten ervoor om de obsessie van de zwarte nul op te geven en terug te keren naar de klassieke defi-

nitie van de gouden regel voor het begrotingstekort. De zwarte nul is in het begrotingsjargon de uitdrukking voor een begroting in evenwicht. De gouden regel voor het begrotingstekort bepaalt dat overheden niet mogen lenen voor verbruiksuitgaven zoals de lonen van ambtenaren of de uitkeringen voor de sociale zekerheid, maar wel voor investeringen in infrastructuur. De gebruikers zullen immers vele jaren lang het genot hebben en het is dus logisch om de lasten van de financiering te spreiden over veel begrotingsjaren (door de jaarlijkse afschrijvingen in de begroting op te nemen). De Europese Commissie en de Europese Raad hebben die gouden regel heel restrictief geïnterpreteerd: lidstaten mogen een tekort van maximum 1% van hun bbp hebben om investeringen te doen, maar enkel als de totale overheidsschuld niet hoger is dan 60% van hun bbp.

Peter Boffinger, een van de leden van die Duitse deskundigenraad, formuleert het zo: “Al in 2007 schreef de raad in zijn rapport *Staatsverschuldung wirksam* begrenzen dat de eis van een algemeen verbod op overheidsschulden economisch even absurd is als privépersonen of -ondernemingen verbieden te lenen... Door de zwarte nul op te geven als leidmotief voor het fiscaal beleid en zich integendeel te richten op de gouden regel, kan Duitsland een grote bijdrage leveren aan de welvaart en de levenskwaliteit van toekomstige generaties. En ook aan meer politieke stabiliteit. Een betere gemeentelijke infrastructuur en meer middelen voor het onderwijs kunnen een tegenwicht vormen voor de groeiende onvrede met de politieke klasse. De verhoging van de overheidsmiddelen voor onderzoek en ontwikkeling op het gebied van hernieuwbare energie ligt helemaal in de lijn van de voorgenomen energietransitie... Tegelijk zal een verhoging van de overheidsinvesteringen het overmatig grote Duitse handelsoverschot met andere landen in de eurozone helpen verkleinen. Dat kan ook ingaan tegen de oproepen tot protectionisme in de Verenigde Staten, waar Duitsland speciaal onder vuur ligt vanwege zijn zeer hoge overschot in de economische relaties met de rest van de wereld.”

Het begrotingstoezicht moet niet alleen groei verzekeren, maar moet ook oog hebben voor de inkomensongelijkheid.

Een te grote inkomensongelijkheid is niet enkel onrechtvaardig, maar ondermijnt ook de economische groei en de werkgelegenheid. Daarom moeten in het luik ‘interne onevenwichten’ van het macro-economisch scorebord (zie hoger bij het Europees semester) enkele indicatoren van de inkomensverdeling worden opgenomen. Komen hiervoor in aanmerking: de Gini- of Palmacoëfficiënt van de inkomensverdeling, de 80/20-verhouding, een minimumdrempel voor het loonaandeel in het nationaal inkomen.

EEN GROOT INVESTERINGSPROGRAMMA

Een groeibevorderend beleid moet niet om het even welke groei najagen. Om de uitdagingen inzake duurzame mobiliteit, energietransitie, klimaatverandering en digitalisering het hoofd te bieden, verdedigen het Europees Vakverbond en zijn leden een groot investeringsprogramma ter waarde van 2% van het BBP, niet voor één jaar, maar gedurende elk van de volgende tien jaren. Dat zou kunnen leiden tot een verdubbeling van de overheidsinvesteringen. Het moet gaan om prioritaire investeringen met een hoog economisch, sociaal en ecologisch nut, die voldoen aan de Doelstellingen voor Duurzame Ontwikkeling. En daarbij moeten de fouten van vroegere constructies van Publiek-Private Samenwerking (PPS) worden vermeden – de overheid moet de baas zijn.

Voor de financiering doen uiteenlopende voorstellen de ronde: Varoufakis vindt dat het gewoon kan door *deficit spending* (een groter overheidstekort), Thomas Piketty houdt het bij een sterkere progressiviteit in de inkomstenbelastingen en dus hogere belastingen voor hoge inkomens, James Galbraith zou de Europese Centrale Bank inschakelen door de verkoop van obligaties en Stuart Holland (ooit kabinetslid bij Jacques Delors) ziet in de Europese Investeringsbank het geschikte kanaal. In *De Tijd* van 16 maart schrijft de anders zo orthodoxe Stefaan Michielsens dat de geldpers (drukken van geld) kan worden ingezet voor investeringen tegen de opwarming van het klimaat (om Anuna De Wever te plezieren?) en ook Paul De Grauwe denkt dat de ECB ‘groen’ geld kan scheppen zonder de inflatie de hoogte in te jagen. Hoe het ook zij, die investeringen moeten er komen en waarschijnlijk zullen verschillende financieringskanalen moeten worden aangesproken.

LONEN EN ANDERE INKOMENS VERHOGEN

Als de Europese Unie de strijd tegen begrotingstekorten en voor competitiviteit niet langer beschouwt als de alfa en de omega van het economisch beleid, ontstaat een klimaat waarin loonsverhogingen weer het normale gevolg worden van een stijgende productiviteit. De EU kan wel rechtstreeks een rol spelen door een richtlijn over het minimumloon in te voeren. Alle lidstaten zouden een minimumloon moeten invoeren dat boven de armoedegrens ligt. Er zijn signalen dat Duitsland tijdens zijn voorzitterschap van de EU in het tweede semester van 2020 werk wil maken van een kader voor een Europees beleid inzake minimumlonen. Het kan dus.

De EU kan ook de sociale dialoog tussen vakbonden en werkgevers helpen verbeteren door de sociale partners een grotere inbreng te geven in het sociale, economische en financiële beleid. Ze kan dat doen door de Europese kaderakkoorden van vakbonden en werkgevers te bekrachtigen – talmen met het bekrachtigen van het akkoord voor de kappers en voor de visserijsector zoals de voorbije maanden is gebeurd, omdat die akkoorden protectionistisch zouden zijn, is niet echt coöperatief (ACV-Memorandum voor de federale en Europese verkiezingen van 2019).

Ook met betrekking tot de Europese ondernemingsraden valt er heel wat te verbeteren op het vlak van inspraak en economische democratie: de aanpassing van oude akkoorden aan de nieuwe minimumnormen zou verplicht moeten worden, de regels voor de modaliteiten en de reikwijdte van informatie en consultatie aan de werknemers moeten strenger zijn, de werknemers moeten het recht hebben om zich te laten bijstaan door syndicale of andere deskundigen en de bevoegdheid van de raden moet worden uitgebreid tot thema's in verband met veiligheid en gezondheid. Ook hier is er heel wat werk aan de winkel.

SOCIALE RECHTEN VERANKEREN

In november 2017 keurde de Europese Unie in Göteborg (Zweden) de Europese Pijler van Sociale Rechten goed – de volledige tekst volgt als bijlage bij deze paper. De Pijler legt 20

'rechten' vast, gegroepeerd rond drie thema's:

- Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt: kwaliteitsvol onderwijs, gelijkheid van mannen en vrouwen en gelijke kansen, actieve steun bij het zoeken naar werk
- Arbeidsvoorwaarden: veilig en flexibel werk, een billijk loon, informatie over arbeidsvoorwaarden en bescherming bij ontslag, sociale dialoog, evenwicht tussen werk en privéleven, een gezonde en veilige werkomgeving
- Sociale bescherming en sociale inclusie: goede en betaalbare kinderopvang en onderwijs, sociale bescherming voor werknemers en zelfstandigen, werkloosheidsuitkeringen, aangepaste minimuminkomens en pensioenen, betaalbare gezondheidszorg, inclusie van personen met een handicap, goede en betaalbare langdurige zorg, steun voor huisvesting voor kwetsbare personen, toegang tot essentiële diensten (water, energie, sanitaire voorzieningen, vervoer, financiële diensten en digitale communicatie).

Ik gebruik aanhalingstekens bij het woord 'rechten', omdat het eerder om beginselen dan om afdwingbare rechten gaat. Maar dat belet niet dat de Pijler een vooruitgang vormt, een basis voor concrete initiatieven, voorstellen voor nationale of Europese regels (wetten) of akkoorden tussen vakbonden en werkgevers. Enkele voorbeelden.

De Europese Commissie zelf voegde in maart 2018 nog een *Fairness Package* toe, een ontwerp-aanbeveling over de toegang tot sociale bescherming voor zelfstandigen en atypische arbeidsvormen, met inbegrip van digitale platformen. Die aanbeveling zou de voorwaarden moeten scheppen voor het bestrijden van uitwassen als oproep- en nul-urencontracten. Het oorspronkelijke voorstel is al fel verwaterd, zeker doordat heel wat landen hebben geweigerd om een volwaardige sociale bescherming voor zelfstandigen verplicht te maken.

Daarnaast staan we dicht bij de oprichting van een Europese Arbeidsautoriteit, een instelling en een persoon die de nationale sociale inspecties moet versterken voor de aanpak van grensoverschrijdende fraude zoals het ontduiken van sociale bijdragen voor gedetacheerde werknemers. Dit is de concrete verta-

ling van de eis van de vakbonden om een soort ‘sociaal Euro-pol’ op te richten. Gezocht: iemand met de hardnekkigheid van Margrethe Vestager om dat te leiden.

Ook op het vlak van een beter evenwicht tussen werk en privé-leven is de kogel ook bijna door de kerk. Voor België is het uiteindelijke voorstel minder belangrijk, omdat we al een mooi arsenaal aan maatregelen hebben. Maar in andere landen kan dit tot aanzienlijke vooruitgang leiden en daarmee is ook België gebaat.

Een aanpassing van de zogenaamde *Written Statement*-Richtlijn uit 1991 is een ander interessant voorbeeld. Die richtlijn verplicht werkgevers om de belangrijkste informatie over de loon- en arbeidsvoorwaarden op papier te zetten: het loon, de plaats van tewerkstelling en de arbeidsduur. Nu heeft de werkgever daarvoor twee maanden de tijd en de Commissie stelt enkele verbeteringen voor. In België is dat al algemeen ingevoerd, maar toch is dit relevant voor mensen met atypische arbeidsovereenkomsten, in het bijzonder in digitale platformen. Ook hier is een rondje armworstelen aan de gang tussen de Europese Commissie, de Europese Raad (die het voorstel sterk afzwakt) en het Europees Parlement.

Een laatste dossier betreft het Europees Globaliseringsfonds, opgericht in 2006 om acties mee te financieren voor werknemers die het slachtoffer zijn van zware bedrijfsherstructureringen als gevolg van de globalisering. Na de financiële crisis van 2008 werd dat uitgebreid tot herstructureringen door een zware crisis. Vandaag wil de Commissie dat onderscheid wegwerken en enkel nog de impact op de werkgelegenheid laten tel-

len. Het fonds zou kunnen worden ingezet zodra 250 werknemers getroffen zijn en er sprake is van een zware impact op de regionale arbeidsmarkt. In sommige gevallen zou de grens nog lager kunnen liggen en zouden ook mensen met andere arbeidsrelaties dan werknemers in aanmerking komen.

Omdat de reden van de herstructurering niet meer van belang is, kunnen ook herstructureringen door technologische innovatie of door de transitie naar een klimaatneutrale economie in aanmerking komen. Het voorstel is in beraad bij de Europese Raad en bij het Europees Parlement en is van belang voor België. Ons land is met de crisissen in de Vlaamse textielindustrie, de Henegouwse staalnijverheid en bij bedrijven als Caterpillar en Ford Genk bij de grote afnemers van het Fonds.

DE EUROPESE VERKIEZINGEN DOEN ER WEL TOE

Ik heb in deze paper betoogd dat een serieuze hervorming van het Europees toezicht op het begrotingsbeleid en het macro-economisch beleid van de lidstaten absoluut noodzakelijk is om Sociaal Europa meer spieren te geven. De lidstaten moeten meer ruimte krijgen voor toekomstgerichte investeringen in duurzame energiesystemen, openbaar vervoer en onderwijs. Dat zal de economische groei versterken en ruimte scheppen voor inkomensverhogingen en leiden tot een breuk met het economisch beleid van het voorbije decennium.

Sociaal Europa kan vorm krijgen door een reeks concrete initiatieven. Voor elke verbetering zal strijd nodig zijn in het speelveld tussen Europese Commissie, Europese Raad en Europees Parlement. Waar de Raad meestal afremt, moet het Parlement een drijvende kracht zijn. Maar het moet en kan beter doen.

DE EUROPESE PIJLER VAN SOCIALE RECHTEN

HOOFDSTUK I: GELIJKE KANSEN EN TOEGANG TOT DE ARBEIDSMARKT

1. Onderwijs, opleiding en een leven lang leren

Iedereen heeft recht op hoogwaardige en inclusieve voorzieningen voor onderwijs, opleiding en een leven lang leren om de vaardigheden te verwerven en te onderhouden die nodig zijn om ten volle aan het maatschappelijk leven te kunnen deelnemen en overgangen op de arbeidsmarkt met succes te kunnen opvangen.

2. Gelijkheid van mannen en vrouwen

Het beginsel van gelijke behandeling en gelijke kansen voor vrouwen en mannen moet worden gewaarborgd en bevorderd op alle vlakken, waaronder dat van de participatie op de arbeidsmarkt, arbeidsvoorwaarden en loopbaanontwikkeling. Vrouwen en mannen hebben recht op gelijke beloning voor gelijkwaardige arbeid.

3. Gelijke kansen

Ongeacht gender, ras of etnische afkomst, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid heeft iedereen recht op gelijke behandeling en gelijke kansen op het gebied van werkgelegenheid, sociale bescherming, onderwijs en de toegang tot goederen en diensten die publiekelijk beschikbaar zijn. Gelijke kansen voor ondervertegenwoordigde groepen worden bevorderd.

4. Actieve ondersteuning bij het vinden van werk

Iedereen heeft recht op tijdige en op maat gesneden hulp bij het verbeteren van zijn of haar vooruitzichten om een baan te vinden of zich als zelfstandige te vestigen. Hieronder valt het recht op ondersteuning bij het zoeken van werk en bij opleiding en herscholing. Iedereen die van baan wisselt, heeft er recht op dat opgebouwde sociale en opleidingsrechten worden overgedragen.

Binnen vier maanden nadat jongeren werkloos zijn geworden of het onderwijs hebben verlaten, hebben zij recht op voortgezet onderwijs, een plaats in het leerlingstelsel, een stageplaats of een geschikt baanaanbod.

Werklozen hebben recht op persoonlijke, doorlopende en coherente ondersteuning. Langdurig werklozen hebben uiterlijk na 18 maanden werkloosheid recht op een uitgebreide individuele beoordeling.

HOOFDSTUK II: BILLIJKE ARBEIDSVOORWAARDEN

5. Veilige en flexibele werkgelegenheid

Ongeacht de aard en de duur van hun arbeidsrelatie hebben werknemers recht op een billijke en gelijke behandeling wat betreft arbeidsvoorwaarden, toegang tot sociale bescherming en opleiding. De overgang naar arbeidsrelaties voor onbepaalde duur wordt bevorderd.

In overeenstemming met de geldende wetgeving en collectieve overeenkomsten wordt gewaarborgd dat werkgevers over de nodige flexibiliteit beschikken om zich snel aan te kunnen passen aan veranderingen in de economische context.

Innovatieve vormen van werk die goede arbeidsvoorwaarden waarborgen, worden bevorderd. Ondernemerschap en werken als zelfstandige worden gestimuleerd. Arbeidsmobiliteit wordt vergemakkelijkt.

Arbeidsrelaties die leiden tot onzekere arbeidsvoorwaarden worden voorkomen, onder meer door een verbod op misbruik van atypische arbeidsovereenkomsten. Een proeftijd moet een redelijke tijdsduur hebben.

6. Loon

Werknemers hebben recht op een billijk loon waarmee zij een fatsoenlijke levensstandaard kunnen genieten.

Er wordt gezorgd voor toereikende minimumlonen, die voorzien in de behoeften van de werknemer en zijn of haar gezin in

het licht van de nationale economische en sociale omstandigheden, maar waarbij tegelijkertijd de toegang tot werk en de prikkel om werk te zoeken worden gewaarborgd. Armoede onder werkenden wordt voorkomen.

Lonen worden op een transparante en voorspelbare manier vastgesteld, volgens de nationale gebruiken en met inachtneming van de autonomie van de sociale partners.

7. Informatie over arbeidsvoorwaarden en bescherming bij ontslag

Werknemers hebben het recht om bij hun indiensttreding schriftelijk in kennis te worden gesteld van hun rechten en verplichtingen die voortvloeien uit de arbeidsrelatie, waaronder die met betrekking tot de proeftijd.

Voorafgaand aan een ontslag hebben werknemers het recht te worden geïnformeerd over de redenen die eraan ten grondslag liggen en moet hun een redelijke opzegtermijn worden geboden. Zij hebben het recht op toegang tot een doeltreffend en onpartijdig systeem van geschillenbeslechting en, bij een kennelijk onredelijk ontslag, een recht op verhaal, waarbij onder meer een passende schadevergoeding is inbegrepen.

8. Sociale dialoog en betrokkenheid van werknemers

De sociale partners worden, met inachtneming van de nationale gebruiken, geraadpleegd over de vormgeving en uitvoering van economisch, sociaal en werkgelegenheidsbeleid. Zij worden aangemoedigd te onderhandelen en collectieve overeenkomsten te sluiten op gebieden die voor hen van belang zijn, met inachtneming van hun autonomie en het recht op collectieve actie. In voorkomend geval worden overeenkomsten tussen de sociale partners op het niveau van de Unie en haar lidstaten uitgevoerd.

Werknemers of hun vertegenwoordigers hebben het recht tijdig te worden geïnformeerd en geraadpleegd over zaken die voor hen van belang zijn, in het bijzonder als het gaat om de overdracht, herstructurering en fusie van ondernemingen en om gevallen van collectief ontslag.

Het verlenen van steun, gericht op het vergroten van het vermogen van sociale partners om de sociale dialoog te bevorderen, wordt aangemoedigd.

9. Evenwicht tussen werk en privéleven

Ouders en mensen met zorgtaken hebben recht op geschikte vormen van verlof, flexibele werkregelingen en toegang tot zorgvoorzieningen. Vrouwen en mannen hebben gelijke toegang tot speciale vormen van verlof om hun zorgtaken te kunnen vervullen en worden aangemoedigd daar op een evenwichtige manier gebruik van te maken.

10. Een gezonde, veilige en goed aangepaste werkomgeving en gegevensbescherming

Werknemers hebben recht op een hoog niveau van bescherming van hun gezondheid en veiligheid op het werk.

Werknemers hebben recht op een werkomgeving die op hun professionele behoeften is afgestemd en hen in staat stelt langer op de arbeidsmarkt actief te blijven.

Werknemers hebben er recht op dat hun persoonlijke gegevens binnen het kader van hun werk worden beschermd.

HOOFDSTUK III: SOCIALE BESCHERMING EN INCLUSIE

11. Kinderopvang en hulp aan kinderen

Kinderen hebben recht op betaalbare en goede opvang en onderwijs voor jonge kinderen.

Kinderen hebben recht op bescherming tegen armoede. Kinderen uit kansarme milieus hebben recht op specifieke maatregelen die gelijke kansen versterken.

12. Sociale bescherming

Ongeacht de aard en de duur van hun arbeidsrelatie hebben werknemers en, onder vergelijkbare voorwaarden, zelfstandigen recht op adequate sociale bescherming.

13. Werkloosheidsuitkeringen

Werklozen hebben recht op geschikte vormen van activeringsondersteuning, verzorgd door openbare diensten voor arbeidsvoorziening met het oog op hun (re-)integratie op de arbeidsmarkt, en op toereikende werkloosheidsuitkeringen gedurende een redelijke periode, in overeenstemming met de door hen betaalde bijdragen en de nationale regels die bepalen wie voor dergelijke voorzieningen in aanmerking komt. Deze uitkeringen mogen geen negatieve prikkel vormen voor een snelle terugkeer op de arbeidsmarkt.

14. Minimuminkomen

Iedereen die over onvoldoende middelen beschikt, heeft het recht op adequate voorzieningen voor een minimuminkomen om in alle levensfasen een waardig leven te kunnen leiden, en op praktische toegang tot goederen en diensten die de zelfredzaamheid van mensen bevorderen. Voor mensen die tot werken in staat zijn, moeten de voorzieningen voor een minimuminkomen worden gecombineerd met prikkels om (weer) actief te worden op de arbeidsmarkt.

15. Inkomen voor ouderen en pensioenen

Werknemers en zelfstandigen hebben bij pensionering recht op een pensioen dat in verhouding staat tot hun bijdragen en een passend inkomen vormt. Vrouwen en mannen hebben gelijke mogelijkheden om pensioenrechten te verwerven. Iedereen heeft op oudere leeftijd recht op middelen die een waardig leven mogelijk maken.

16. Gezondheidszorg

Iedereen heeft recht op tijdige toegang tot betaalbare preventieve en curatieve gezondheidszorg van goede kwaliteit.

17. Inclusie van personen met een handicap

Personen met een handicap hebben recht op inkomenssteun waarmee een waardig leven wordt gewaarborgd, op diensten die hen in staat stellen om op de arbeidsmarkt en in de samenleving actief te zijn en op een werkomgeving die aan hun behoeften is aangepast.

18. Langdurige zorg

Iedereen heeft recht op betaalbare en hoogwaardige langdurige zorg, met name in de vorm van thuiszorg en gemeenschapsgerichte diensten.

19. Huisvesting en ondersteuning voor daklozen

Personen die dit nodig hebben, hebben toegang tot goede sociale huisvesting of tot hoogwaardige hulp bij huisvesting. Kwetsbare personen hebben recht op passende ondersteuning en bescherming tegen gedwongen uitzetting. Passend onderdak en adequate diensten worden verstrekt aan daklozen om hun sociale integratie te bevorderen.

20. Toegang tot essentiële diensten

Iedereen heeft recht op toegang tot essentiële diensten van goede kwaliteit, waaronder water, sanitaire voorzieningen, energie, vervoer, financiële diensten en digitale communicatie. Hulp bij de toegang tot deze diensten is beschikbaar voor personen die daar behoefte aan hebben.

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2019

- apr 2019: Tijd voor een New Deal die de EU sociaal en fair maakt (*Emiel Vervliet*)
- mar 2019: De zwarte gaten in de Congolese overheidsfinanciën (*Emiel Vervliet*)
- mar 2019: Gebrek aan moed? Het Belgische federale en Vlaamse energie- en klimaatbeleid (*Koen Rademaekers en Luc Van Nuffel*)

2018

- dec 2018: Van vraagouder tot draagmoeder, De babybusiness tussen Israël en Georgië (*Sigrid Vertommen en Ailien Reyns*)
- dec 2018: Ethiopië van hongerdictatuur naar rechtvaardig bestuur? (*Sandra Galbusera*)
- dec 2018: Het einde van aids is een gevaarlijke fata morgana (*Sander Spanoghe*)
- sep 2018: Van simpele Millenniumdoelen naar warrige Duurzame Ontwikkelingsdoelen (*Jan Vandemoortele*)
- jun 2018: Is er een nieuwe schulden crisis op komst? (*Jan Van de Poel en Emiel Vervliet*)
- jun 2018: Seksmigratie als deel van de overlevingseconomie in Nigeria (*Sophie Samyn*)
- mei 2018: De rol van de privésector in de ontwikkeling: brandstof en motor tegelijk? (*Melanie Schellens*)

2017

- dec 2017: Saoedi-Arabië: revolutie van bovenaf (*Bart Peeters*)
- nov 2017: Als je geschoren wordt, moet je stilzitten - Hoe de financiële sector mobiliseert tegen een Europese transactietaks (*Lisa Kastner*)
- okt 2017: Besparingsbeleid vergroot ongelijkheid, ontwikkeling vereist echte investeringen (*UNCTAD*)
- mei 2017: Beschikt Rusland werkelijk over een gaswapen? (*James Henderson*)
- mei 2017: Armoede is de echte oorzaak van honger, agro-ecologie de oplossing (*Esmeralda Borgo*)
- jan 2017: Waarom is Oeganda militair zo actief in de regio van de Grote Meren? (*Martijn Engels*)

2016

- dec 2016: 25 jaar Belgische multilaterale samenwerking. Kan een kleine speler groot worden in multilateraal verband? (*Kris Panneels*)
- dec 2016: De multilaterale ontwikkelingssamenwerking. Wat we samen doen, doen we beter? (*Kris Panneels*)
- okt 2016: De strijd om de Europese ontwikkelingsbudgetten (*Dirk Brems en Sarah Hulsmans*)
- jul 2016: Hervrederingssamenwerking (*Gorik Ooms*)
- mei 2016: Humanitaire hulp voor deze tijd? (*Overseas Development Institute*)
- apr 2016: Buen vivir: Komt het goede leven uit Zuid-Amerika? (*Eduardo Gudynas*)
- mar 2016: De EU als "ontwikkelingsland", De universele ontwikkelingsagenda van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het Europees beleid (*Dirk Brems en Julie Lamsens*)
- mar 2016: Europa redden door de democratie te herstellen (*Stephen Bouquin en Karin Verelst, Thomas Fazi*)
- feb 2016: Anno 2016 is ontwikkeling niet meer wat ze is geweest (*Emiel Vervliet*)
- jan 2016: De stille revolutie van sociaal ondernemers, Sociaal ondernemerschap als nieuwe benadering voor internationale solidariteit? (*Fons van der Velden en Pol De Greve*)

2015

- nov 2015: Het ei van Columbus voor ontwikkelingssamenwerking? (*Dirk Brems en Tina Tindemans*)
- okt 2015: Textielarbeidsters hebben sociale bescherming nodig (*Sarah Vandoorne*)
- okt 2015: De twijfelachtige kleuren van groen geld (*Gert Van Hecken en Kahlil Baker*)
- sep 2015: Zijn de opkomende landen nu gevestigde machten? (*Dries Lesage, Stijn Sintubin, Ng Sauw Tjhoi, Laurent Delcourt, Jef Van Hecken, Karin Debroey, Lien Verpoest*)
- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? (*Tom Sauer*)
- apr 2015: Een TTIP van sluier: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen (*Emiel Vervliet*)
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? (*Marcus Leroy*)

2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? (*Koen Van Troos*)
- november 2014: #LuxLeaks (*Kristof Clerix / ICIJ*)
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingssamenwerking (*Gijs Justaert*)
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? (*David Crikemans*)
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? (*Rachida Lamrabet*)
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? (*Paul Krugman*)
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? (*Simon Calcoen*)
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? (*Pierre Salama*)
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? (*Gie Goris*)
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? (*Thomas Ruttig*)
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? (*Bruno De Cordier*)

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? (*Milford Bateman en Ha-Joon Chang*)
- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingsopbrengsten? (*Mick Moore*)
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? (*Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi*)
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? (*François Hautart*)
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? (*Saartje Boutsen en Jan Aertsen*)
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? (*Dimitri Van den Meerssche*)

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongereprobleem? (*Hielke Van Doorslaer*)
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? (*UNDP*)
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? (*Sanoussi Bilal*)
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? (*PHOS*)
- mar 2012: Brengen verkiezingen meer democratie in Congo? (*Mieke Berghmans en Nadia Nsayi*)
- mar 2012: Wat na Busan? (*Bert Jacobs*)
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingssamenwerking redden? (*Alex Duncan en Gareth Williams*)
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? (*Guy Standing*)
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? (*Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majd Khalifeh*)

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? (*Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo*)
- nov 2011: Is India goed bezig? (*Jean Drèze en Amartya Sen*)
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? (*Gijs Justaert en Bart Verstraeten*)
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? (*Marcus Leroy*)
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? (*Hania Zlotnik and Fred Pearce*)
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? (*Brigitte Herremans*)
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? (*Saartje Boutsen*)
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? (*Ronald C. Schoenmaeckers*)
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen (*Richard Wilkinson en Kate Pickett*)
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingssamenwerking? (*Nemat Shafik*)
- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo (*Rachel Perks en Koen Vlassenroot*)

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? (*Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers*)
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking ondermijnd? (*Tom De Bruyn en Ignace Pollet*)
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? (*Elias Verbanck*)
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? (*John Vandaele en Marc Vandepitte*)
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? (*Lonne Poissonnier en Rudy De Meyer*)
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? (*Emiel Vervliet*)
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? (*Irene Khan and Steven Vanackere*)
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? (*Korneel De Rynck*)
- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water (*Benjamin Sturtewagen*)
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? (*Marc Vandepitte*)
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? (*Harald Welzer en Jamie Shea*)
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? (*Jonathan Safran Foer en Louise Fresco*)

2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? (*Kristof Clerix*)
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? (*Jean Reynaert en Patrick Develtere*)
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? (*Ahmed Rashid en Jef Lambrecht*)
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? (*Samia Suys*)
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? (*Dambisa Moyo en Kumi Naidoo*)
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? (*International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet*)
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? (*Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel*)
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? (*Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet*)
- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? (*Shirin Ebadi*)
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? (*Ruddy Doom en Simone Korkus*)

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? (*Emiel Vervliet*)
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? (*Saar Van Hauwermeiren*)
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? (*Emiel Vervliet*)
- okt 2008: Blinkt alle goud? (*Catapa*)
- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? (*Kristof Decoster*)
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? (*Raf Custers*)
- jun 2008: Wie zorgt er voor een échte groene revolutie? (*Jan Aertsen en Dirk Barrez*)
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? (*Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet*)
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? (*Bert Ingelaere*)
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? (*Saartje Boutsen*)
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? (*Emiel Vervliet*)

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? (*Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet*)
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? (*Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche*)
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? (*Marc Maes*)
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? (*Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? (*IPCC, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? (*Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Viva el populismo? (*Emiel Vervliet en Alma De Walsche*)
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? (*Ludo De Brabander & Brigitte Herremans*)

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? (*Olivier Roy*)
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? (*Sara Frederix en John Vandaele*)
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? (*Saartje Boutsen en Jan Vannoppen*)
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? (*Jonathan Holslag*)

Al deze MO*papers kunnen gratis
gedownload worden op www.MO.be/papers

